

Fredrikke

Organ for FoU-publikasjoner - Høgskolen i Nesna

Psykologisk subdeprivasjon hos barn i tidlige leveår og konsekvenser for den semantiske og fonologiske språkutviklingen

Oddbjørn Knutsen

Pris kr. 50,-
ISBN 82-7569-144-3
ISSN 1501-6889

2006, nr. 6

HØGSKOLEN I NESNA

Om Fredrikke Tønder Olsen (1856-1931)

Fredrikke Tønder Olsen ble født på handelsstedet Kopardal, beliggende i nåværende Dønna kommune. Det berettes at Fredrikke tidlig viste sin begavelse gjennom stor interesse for tegning, malerkunst og litteratur. Hva angår det siste leste hun allerede som ung jente "Amtmannens døtre".

Kildene forteller at Fredrikke levde et fascinerende og spennende liv til tross for sine handikap som svaksynt og tunghørt. Hun måtte avbryte sin karriere som gravørlærling fordi synet sviktet. Fredrikke hadde som motto: "Er du halt, er du lam, har du vilje kjem du fram." Fredrikke Tønder Olsen skaffet seg agentur som forsikringsagent, og var faktisk den første nordiske, kvinnelige forsikringsagent. Fredrikke ble kjent som en dyktig agent som gjorde et utmerket arbeid, men etter 7 år måtte hun slutte siden synet sviktet helt.

Fredrikke oppdaget fort behovet for visergutter, og startet Norges første viserguttbyrå. Hun var kjent som en dyktig og framtidsrettet bedriftsleder, der hun viste stor omsorg for sine ansatte. Blant annet innførte hun som den første bedrift i Norge vinterferie for sine ansatte.

Samtidig var hun ei aktiv kvinnesakskvinne. Hun stilte gratis leseværelse for kvinner, inspirerte dem til utdanning og hjalp dem med litteratur. Blant hennes andre meritter i kvinnesaken kan nevnes at hun opprettet et legat på kr. 30 000,- for kvinner; var æresmedlem i kvinnesaksforeningen i mange år; var med på å starte kvinnesaksbladet "Norges kvinder" som hun senere regelmessig støttet økonomisk.

Etter sin død ble hun hedret av Norges fremste kvinnesakskvinner. Blant annet er det reist en bauta over henne på Vår Frelses Gravlund i Oslo. Fredrikke Tønder Olsen regnes som ei særpreget og aktiv kvinne, viljesterk, målbevisst, opptatt av rettferdighet og likhet mellom kjønnene.

Svein Laumann

INNHold

1. INNLEDNING.....	3
2. PSYKOLOGISK SUBDEPRIVASJON	4
3. BASALE PSYKOLOGISKE BEHOV	5
4. ULIKE FAMILIESTRUKTURER.....	9
5. PSYKOLOGISKE FAKTORER	10
6. SPESIELLE UTVIKLINGSFORSTYRRELSER.....	12
7. UTVIKLING AV SEMANTISKE OG FONOLOGISKE SPRÅKVANSKER	13
8. AVVIKENDE SEMANTISK SPRÅKUTVIKLING.....	16
9. AVVIKENDE FONOLOGISK SPRÅKUTVIKLING	18
10. OPPSUMMERING	19
LITTERATURLISTE	21

1. INNLEDNING

Begrepet ”psykologisk subdeprivasjon” er avledet fra begrepet ”psykologisk deprivasjon”, og ble utviklet og formulert av Matêjcêk (1995) på bakgrunn av resultater av observasjoner som ble gjennomført av barn som hadde vokst opp på barnehjem. Matêjcêk kunne påvise deprivasjon hos barn som tilbrakte mesteparten av sin oppvekst i institusjoner (Bjørngen 1995). Et særtrekk hos disse barna var en nærmest spesifikk mangel på motivasjon, og de opplevdes som svært overflatiske og uengasjerte i sine aktiviteter. Deprivasjon defineres i Pedagogisk-psykologisk ordbok (1984) som mangel eller nød, som for eksempel utilfredsstillende eller manglende kontakt mellom barnet og den viktigste personen som har hovedomsorgen for barnet. Deprivasjonsbegrepet vil kunne være knyttet til psykologiske forhold forårsaket av samhandlingsvansker og konflikter i barnets oppvekstmiljø. I Pedagogisk-psykologisk ordbok (1984) omtales det såkalte ”deprivasjonssyndromet”, som referer til en miljøbetinget utviklingshemming som i første rekke skyldes dårlige oppvekstvilkår. Denne utviklingshemmingen er ikke evnemessig basert, men har sammenheng med barnets funksjonsnivå eller de ferdigheter som barnet gir uttrykk for. Matêjcêk har definert psykologisk deprivasjon på en noe mer utfyllende måte (1995:15):

”..en psykologisk tilstand som fremkalles av livssituasjoner som over lang tid ikke gir individet anledning til å få tilfredsstilt noen av dets fundamentale psykologiske behov slik at behovenes fremvekst og utvikling blir hindret og forvrengt (Langmeier og Matêjcêk 1975)”.

Udekte fundamentale eller basale psykologiske behov, kan føre til alvorlige konsekvenser for barnet. Barnet kan i slike situasjoner ta i bruk psykologiske forsvarsmekanismer som for eksempel regresjon. Dette ser en som ”tilbakevending” til et tidligere utviklingstrinn, med tilhørende atferd og reaksjonsmåter som resultat. Dette vil trolig virke svært uheldig for det sosiale og det kommunikativt-språklige utviklingsområdet, fordi evnen til språklig-kommunikativ atferd har stor betydning for den sosiale utviklingen og den sosiale funksjonsevnen. Manglende motivasjon for språklige aktiviteter, gjør at barnet vil kunne innta en passiv rolle i forhold til en verbal kommunikativ praksis. Dermed får ikke barnet tilstrekkelige språklige tilbakemeldinger eller korreksjoner. Dette vil kunne hindre eller svekke en normal språklig utvikling.

Det ser ut til å være en gjensidig sammenheng mellom sosial, kognitiv og språklig utvikling (Linell 1978). Han hevder at individet spiller en aktiv rolle i språkutviklingen. Språkutviklingen synes å skje i et samspill mellom individet og det sosiale miljøet, og bygger på språkets muligheter for å kunne tilfredsstille ulike kommunikative behov. Språket har derfor en sosial hensikt.

I denne artikkelen vil jeg gjøre rede for begrepet ”psykologisk subdeprivasjon”, hva som fører til denne tilstanden og hvordan den kan arte seg. Jeg vil også presentere hvilke konsekvenser dette kan få for den semantiske og fonologiske utviklingen hos barnet i tidlige leveår.

2. PSYKOLOGISK SUBDEPRIVASJON

Begrepet ”psykologisk subdeprivasjon” defineres som en lettere form for psykologisk deprivasjon, og fører i følge Matêjcêk (1995), ikke til så alvorlige forandringer av personlighetsutviklingen som ved psykologiske deprivasjonstilstander. Men systematiske effekter av subdeprivasjonen, vil allikevel berøre viktige livsfunksjoner som relasjoner til betydningsfulle andre, mental og fysisk helse, samt effektivitet og personlig evne til å forholde seg til viktige ting i livet. Psykologisk subdeprivasjon kan opptre hos barn som har vokst opp i sine egne familier, men under følelsesmessige vanskelige og konfliktfylte forhold. Begrepet representerer en form for psykologisk ikke-akseptering, som ikke kan plasseres i det ytterste og mest ekstreme området av et kontinuum mellom ytterpunktene ”psykologisk akseptering” og psykologisk ”ikke-akseptering”. Dette kan illustreres gjennom følgende modell:

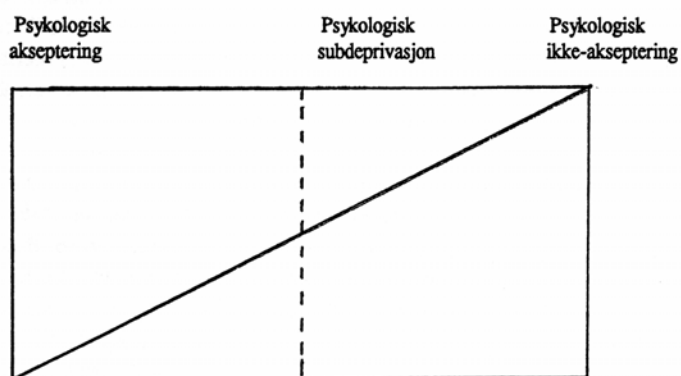

Fig. 1. Plassering av psykologisk subdeprivasjon i et kontinuum

Graden av psykologisk akseptering eller psykologisk ikke-akseptering, vil være bestemmende for hvor på kontinuumet den psykologiske subdeprivasjonen kan plasseres. Imidlertid vil plasseringen uansett være lokalisert mellom et punkt som illustrerer likevekt mellom ytterpunktene og den ekstreme delen av psykologisk ikke-akseptering. Siden psykologisk subdeprivasjon betegner en deprivasjonstilstand, vil psykologisk ikke-akseptering være mest representert og psykologisk akseptering vil være mindre representert.

3. BASALE PSYKOLOGISKE BEHOV

Langmeier og Matějček (1975) mener at behovet for kontakt med omgivelsene, er den basale utviklingstendensen hos mennesket. Dette ivaretas gjennom en stadig utvidelse, differensiering, en påfølgende konsentrasjon og gjentatt integrasjon av slik kontakt. Alle levende organismer er aktive fra naturens side, og denne aktiviteten er i prinsippet uunngåelig orientert mot omverdenen og objektene i den. Individet tar ting i besittelse, lærer å gjenkjenne sine forhold og hensikter, knyttes til spesielle objekter og tilskriver dem verdier. Midt i alle disse tilegnede og vurderte tingene og personene, møter individet seg selv og definerer sin status. Denne basale aktiviteten utvikles i en prosess av kontinuerlig foregripelse og oppfyllelse, på en måte som organismen aktivt hjelper til med å skape, og på den måten realiserer seg selv. En forutsetning for å kunne realisere den aktive kontakten med omverdenen, og at denne skal kunne videreutvikles, er at miljøet selv er i besittelse av bestemte trekk (Ibid 1975). Forholdene må være til stede for at individet skal kunne tilegne seg objektene, få anledning til å influere på dem og på den måten innføre orden i miljøet. Uten disse forutsetningene kan ikke individet finne noen mening med objektene. Dessuten vil individet kunne miste følelsen av sin egen meningsfulle eksistens, uansett om biologiske behov tilfredsstilles eller ikke.

I følge Fossen (1981) danner den fysiske og psykiske utrustningen som barnet blir født med, grunnlaget for utviklingsmuligheter og eventuelle begrensninger. Hvordan barnet greier å tilpasse seg, og hvilken personlighetsutvikling barnet får, avhenger av hvilke muligheter barnets oppvekstmiljø gir. Utviklingen synes å foregå i et kontinuerlig samspill mellom ytre

og indre forhold, der barnet og barnets omgivelser gjensidig påvirkes og endres gjennom en dynamisk prosess. Langmeier og Matêjcêk (1975) mener at det ikke kan eksistere en meningsfull interaksjon med omverdenen, dersom miljøet ikke gir en viss mengde stimulans, kompleksitet og variasjon. I tillegg vil barnet helt i fra den tidligste levetiden, selv søke en viss mengde stimulering, noe som har en positiv emosjonell og forsterkende verdi. Barnet vil hyppig reagere på adekvat stimulering gjennom positive emosjonelle reaksjoner, gjennom optimal aktpågivenhet og oppmerksomhet, samt utforskende atferd. For lite eller for mye stimuli, for faste eller for varierte stimuli, vil være ubehagelig for barnet. Dette kan føre til avvisning eller likegyldighet fra barnets side. En viktig slutning vil dermed være at stimulering på et visst nivå, er et basalt psykologisk behov hos menneskene på alle utviklingsnivåer. Dermed vil også en grunnleggende forutsetning hos hver omsorgsperson, være evnen til å kunne vekke positive følelser hos barnet. Gjennom en varm og følelsesmessig tilnærming, vil omsorgspersonen kunne vekke og opprettholde barnets interesse og samarbeid.

Langmeier og Matêjcêk (1975) mener at behovet for meningsfulle og differensierte sekvenser eller mønstre av stimuli, synes å være et av de basale psykologiske behovene helt i fra barnets første levetid. Den avledete meningen fra ting, og den omfattende kontakten med omverdenen som gir enkel tilgang på ulike typer stimuli, blir etter hvert mangelfull for barnet. Barnet prøver derfor tidlig å finne mening i den hierarkiske ordningen av stimuli, og prøver å oppdage deres funksjonelle verdi. I tillegg forsøker barnet å oppdage stimuliernes funksjonelle verdi og retning, samt meningen med endringer og meningen med tidligere og nåværende strukturer.

I følge Langmeier og Matêjcêk (1975) er mennesket og menneskelig atferd, det mest interessante objektet for barnet. Den viktigste erfaringen vil derfor være interaksjonen med andre mennesker. Dette synet støttes av Smith og Ulvund (1991), som mener at barnet helt i fra fødselen, har sin oppmerksomhet og atferd særlig rettet mot andre mennesker, mens fysiske objekter ikke synes å vekke en slik interesse. Barnets erfaringer med mennesker, avgjør orienteringen av barnets sosiale aktivitet. Dette innebærer blant annet hvordan barnet samhandler sosialt, og hvordan det samarbeider og løser konflikter.

I den første levetiden oppfattes trolig moren som barnets første lærer, fordi det er hun som hjelper barnet til å finne ut av ulike situasjoner. Hun forstår og leder barnet slik at det unngår

en følelse av uro, engstelse og frykt som vil kunne oppstå, når de kjente strukturene, orden og sikkerhet er borte, og når barnet utsettes for det nye og uventede. Langmeier og Matějček (1975) mener at et av de viktigste behovene hos barnet, er et spesifikt objekt som barnet kan forholde seg til, gjennom en nær og stabil tilknytning. I følge Martinsen og Smørvik (1993), vil denne nære tilknytningen kunne sikres gjennom barnets tilknytningsatferd overfor moren. Senere vil også andre betydningsfulle objekter av sosial verdi som for eksempel far, søsken, jevnaldrende og så videre, kunne ivareta denne rollen.

Langmeier og Matějček (1975) mener at samspillet med moren, er den mest ønskelige aktiviteten for de yngste barna, og vil i visse utviklingsperioder dominere blant alle aktivitetene. Moren representerer for barnet omverdenen som en helhet, og er et konglomerat av ulike ting. Den omfattende og rike kommunikasjonen med moren, verbal og non-verbal, kognitiv og følelsesmessig, er svært ønskelig og sterkt motiverende for barnet. Barnet smiler til moren, og krever smil tilbake fra henne. Barnet lytter til lydene hennes og babler og mumler tilbake. Det strekker seg etter moren, koser seg i armene hennes, berører ansiktet hennes, holder henne og spør etter ting og gir dem tilbake. Barnet gråter når moren forlater barnet, og ønsker henne velkommen når hun kommer tilbake. Etter hvert som barnets ferdigheter utvikles, blir interaksjonen med moren stadig mer omfattende og sofistikert. Morens nærvær gir velbehag, glede og tilfredsstillelse for barnet. Nærværet sørger samtidig for at barnet har en følelse av fortrolighet som motiverer det til alle aktivitetene, og på denne måten forsterker yteevnen og læringen. Moren må delta i bestemte aktiviteter som barnet har, og barnet må delta i bestemte aktiviteter som moren har. Kommunikasjonen må være forståelig og meningsfull for dem begge. Mors verden må bli barnets verden, og omvendt. Moren må forstå barnet og dets behov, signaler, interesser og aktiviteter. Barnet må ut i fra sine forutsetninger, forstå moren. Dette krever at det er oppstått en sterk tilknytning mellom moren og barnet. I følge Matějček (1995) er det tegn som tyder på at barns virkelig sterke tilknytning til moren oppstår ganske plutselig ved cirka syv til åtte måneders alderen. Denne tilknytningen oppstår raskt og er veldig intens, og består nærmest uendret for en relativt lang periode. Dette er også et sentralt punkt i Bowlby's tilknytningsteori (Bowlby 1988).

Etter hvert som barnet blir noe eldre, kommer behovet for personlige sosiale verdier mer til syne (Langmeier og Matějček 1975). Dette innebærer behovet for objekter og mål, som understøtter barnets følelse av autonomi og identitet, gjennomføring av personlig vekst og selvoppfyllelse, og den personlige helhetsutviklingen. Etter hvert som barnet vender sin

oppmerksomhet mot omverdenen, og får erfaring gjennom å gripe fatt i, fastholde og mestre ulike ting, samt forholdet og tilknytningen barnet utvikler overfor objektene, vil det snart ”møte seg selv”. Barnet oppdager sin egen kropp og sitt mentale jeg, som er senteret hvor all dets aktiviteter utgår og returnerer. Moren, som til nå har vært den eksterne organisatoren og senter for barnets totale aktivitet, erstattes av barnets indre organisator, som det nå vil relatere og evaluere all indre og ytre aktivitet opp mot. Barnet som hittil har vært svært avhengig av samhandlingen med moren, forsøker nå å utvikle personlige forhold til omverdenen. Men moren er fortsatt kjærlighetsobjektet for barnet, og hun gir barnet den nødvendige sikkerheten og tryggheten. Samtidig blir moren nå modellen som barnets eget jeg, er basert på. hun må også hjelpe barnet til å oppdage mål og verdier, som barnet vil internalisere og som vil forsterke dets eget jeg. I forholdet til moren vil barnet bli oppmerksom på de sosiale virkningene av sin egen atferd, og vil gradvis bygge inn i seg morens verdier og internalisere atferdsnormer knyttet til bra og dårlig atferd. Barnet begynner nå å ta til seg enkle sosiale roller, og begynner også å sette pris på at det forventes noe av det. Barnet begynner også å forstå hvordan det kan glede eller såre andre. Barnets atferd begynner etter hvert å bli styrt av disse kriteriene. Samtidig ønsker barnet nå å gå sine egne veier og gjøre ting selv.

Fra to til fem-seks års alderen lærer barnet svært mye. Utviklingen går fort, og barnet utvikler både verbal og praktisk ferdighet, lærer nye sosiale vaner i familien, på lekeplassen og i barnehagen. Sentrum for barnets aktiviteter, og stedet hvor barnet finner den nødvendige tryggheten, er nå hjemme hos familien, istedenfor i forholdet til kun en bestemt omsorgsgiver. I følge Langmeier og Matêjcêk (1975), er familien av avgjørende betydning for barnets psykologiske utvikling. De mener at hvert eneste familiemedlem spiller en bestemt rolle i forhold til fysiologiske, emosjonelle, intellektuelle og moralske behov. Under normale forhold, er det moren som innehar de viktigste funksjonene. Langmeier og Matêjcêk (1975), viser til at mor steller barnet, gir sterk emosjonell stimulans, leker med barnet, gir kos, ler og snakker med barnet. Far utgjør en viktig atferdsmodell og representerer trygghet og autoritet. Innflytelsen til far øker etter hvert som barnet blir eldre. Eldre søsken kan også inngå i dette samhandlingsmønsteret.

Etter mitt syn, synes Langmeier og Matêjcêk (1975) å være noe bastant og tradisjonell i sitt syn på fars rolle i forhold til barnet i tidlige leveår. Enkelte steder, og i enkelte familier, vil det kunne være sammenfallende forhold. Men far er i dag langt mer med helt i fra fødselen, enn det som var tilfelle for cirka 30 år siden. Derfor mener jeg at de funksjonene som Langmeier

og Matějček (1975) tillegger moren overfor de yngste barna, også dels dekkes av far i våre dager. Allikevel er jeg enig i at dersom barnet velger ut ett spesifikt menneskelig tilknytningsobjekt, vil det trolig i de fleste tilfellene bli moren. Hun har tross alt hatt mest kontakt med barnet gjennom amming og nærkontakt i de første levemånedene. I tillegg er det trolig etablert bånd mellom barnet og moren gjennom tiden før fødselen, der barnet hørte morens stemme og hjerteslag. Dersom fødselen forløp på en naturlig måte, var det moren som ga barnet den første luktmessige erfaringen med et annet menneske. Hun ga den første menneskelige nærkontakten og varmen idet barnet blir lagt på morens kropp like etter fødselsøyeblikket.

4. ULIKE FAMILIESTRUKTURER

Den totale familiestrukturen, og den permanente intime interaksjonen mellom alle familiemedlemmene, influerer trolig sterkt på barns personlighetsutvikling. Den vanligste familiestrukturen i vår vestlige verden, består av mor, far og ett til flere barn. Imidlertid ser det ut til at vi får flere aleneforeldre, eller at en av foreldrene flytter ut og en annen partner flytter inn. Det er heller ikke uvanlig at nye partnere har med seg egne barn inn i den nye familien.

I skilsmissec familier, er forholdet mellom familiemedlemmene ofte forstyrret allerede når skilsmissemisjonen er et faktum. Hvis barnet har utviklet et nært forhold til den som flytter ut, vil barnet kunne oppleve dette like alvorlig som om denne forelderen dør. Men i de fleste tilfellene vil det være slik at forholdet til den gjenværende forelderen kompenseres for den ”tapte” forelderen.

I følge Bowlby (1988) er det fare for deprivasjon hos barnet, dersom sentrale omsorgsgivere er fraværende i barnets tidlige levetid. Tidspunktet for, og varigheten og årsaken til fraværet, er bestemmende for eventuelle negative virkninger og tilstøtende konflikter.

Langmeier og Matějček (1975) mener at mors fravær er den største trusselen overfor barnets utvikling. Dette er særlig gjeldende i den tidligste levetiden. I følge Bowlby (1988) er moren er den primære kilden til barnets forhold til andre mennesker og trygghet i forhold til det ytre

miljøet, og som utgjør heimen til barnet. En morserstatning vil ikke utgjøre samme kontinuitet i forhold til barnets behov for omsorg og kjærlighet, som den biologiske moren (Langmeier og Matêjcêk 1975). I slike situasjoner er det statistisk sett også høyere frekvens av konflikter, enn i den naturlige komplette familien. Deprivasjon som følge av fars fravær er mer hyppig, men ikke så alvorlig som fravær av moren (Ibid 1975). I vårt moderne samfunn er far mer deltakende når det gjelder stell og omsorg for barna, enn tidligere. Når far er borte, vil moren få ansvar for totalsituasjonen, og dermed også alle oppgavene. Dette medfører at hun får mindre tid sammen med barna.

I familier med mange barn, vil ofte det enkelte barnet kunne få mindre oppmerksomhet fra mor eller far, enn det har behov for (Ibid 1975). I tidlige leveår vil det enkelte barnet kunne mangle tilstrekkelig morskontakt. Dersom far er mye borte, vil situasjonen kunne bli alvorlig fordi moren ikke har kapasitet til å dekke alle behovene hos barna. En uheldig konsekvens av dette, kan bli sosiale vansker hos barna, samt fravær av emosjonelle bånd mellom barna og foreldrene. En slik situasjon kan også oppstå dersom foreldrene har et omfattende ansvar utenfor heimen, og således er svært opptatt. Dette fører til mindre samvær med barna, som igjen kan initiere overnevnte problemer.

I diskusjoner som jeg har deltatt i, har jeg hørt enkelte hevde at det er skadelig for barna at mødrene er utarbeidende. En slik antagelse kan være riktig, dersom de som overtar omsorgen for barna ikke tilfredsstillende barnas behov. Dersom forhold ved morens personlighet, og dårlig kvalitet hos barnepasserne fører til deprivasjon hos barna, mener jeg at morens fravær fra barnet vil kunne forverre situasjonen. Imidlertid finnes det ikke tilstrekkelige bevis for å kunne konkludere med at visse utviklingsforstyrrelser er typiske hos barn som har utarbeidende mødre (Ibid 1975). Derfor må det søkes årsaksforhold i andre sammenhenger, for å kunne forklare hvorfor barn blir psykologisk subdepriverte.

5. PSYKOLOGISKE FAKTORER

Samspillsproblemer mellom barn og foreldre, kan skyldes indre psykologiske forhold hos foreldrene. Mange og varierte psykologiske forhold, kan føre til en følelsesmessig utilfredsstillende tilknytning til barnet.

Manglende evne til å etablere emosjonelle bånd til barnet, kan skyldes en umoden personlighet hos moren, eller hos morsfiguren (Langmeier og Matêjcêk 1975). Dette kan skyldes at foreldrene var depriverte mens de selv var barn, eller at de ikke selv var i stand til å løse egne problemer i barndoms- og ungdomstiden. Disse foreldrene virker vanligvis barnslige og er bare opptatt av egne problemer. De føler at alt er urettferdig, og at de ikke får den kjærligheten de har behov for. Hos disse foreldrene kan det også ses en sterk mors- eller farsavhengighet, som de prøvde å unnsnippe gjennom tidlig ekteskap. Noen av disse mødrene kan være på en uhemmet søken etter nye følelsesmessige erfaringer som fører til seksuelle forhold. Imidlertid vil ikke disse forholdene gi full emosjonell tilfredsstillelse, og vil heller ikke være på grunn av deres umodne personlighet. Slike foreldre har ikke tilstrekkelig varme og ømhet som de kan dele med sine barn. De ser også ut til å mangle forståelse for barnas basale behov. Dette går også ut over forholdet mellom foreldrene, som ikke viser noen emosjonell nærhet til hverandre. Resultatet blir at familien mangler den varme atmosfæren og intimiteten som preger harmoniske familier.

I slike familier ser det ut til at foreldrene vil være psykologisk fraværende i barnas liv. Konsekvensene vil kunne variere noe i forhold til det enkelte barnets sårbarhet eller forutsetninger. Men alvorlige tilpasningsvansker i barnehagen eller i skolen, vil ofte komme til syne. Selv om evnenivået hos disse barna er normalt, vil de ofte være underytere, og oppfattes som umodne i forhold til alderen (Ibid 1975). Disse tilpasningsvanskene vil kunne vise seg som atferdsproblemer, lav impuls kontroll og somatiske vansker.

Mentale forstyrrelser av nevrotisk eller psykotisk karakter hos foreldrene, er en alvorlig hindring for kontakt med barnet. Langmeier og Matêjcêk (1975) mener dette gjelder særlig hvis det er mor som har slike vansker. Ut i fra et deprivasjonsperspektiv er de depressive tilstandene mest alvorlig, fordi moren da fullstendig vender seg bort i fra barnet, og ikke gir noen respons. Det er også en fare for at med patologisk ubalanserte foreldre, der atferden varierer mellom likegyldighet og fiendtlighet, vil denne avvisningen av barnet kunne føre til store negative konsekvenser. Resultatet blir mangel på meningsfull kontakt, mangel på kommunikasjon og fravær av positiv emosjonell og sensorisk stimulering. Konsekvensen blir dermed en eller annen form for deprivasjon hos barnet. Omfanget av deprivasjonen avhenger hovedsakelig av den emosjonelle likegyldigheten hos moren og av hennes emosjonelle labilitet (Ibid 1975). Jeg vil i tilknytning til dette nevne at Langmeier og Matêjcêk (1975)

også viser til Wittenborn (1956), som kunne rapportere en signifikant sammenheng mellom emosjonelle forstyrrelser hos fosterbarn, og likegyldige eller klart avvisende holdninger hos fosterforeldre.

Når foreldre ikke bare ignorerer barna gjennom likegyldighet og emosjonell kulde, men også utviser en sterk emosjonell avvisning som har undertoner av grusomhet, vil barna både være sosialt isolert men også alvorlig emosjonelt skadet og tvunget inn i nærmest uløselige konflikter. Slike barn kan utvikle en nevrotisk atferd, som både kan føre til alvorlig underdyting i forhold til prestasjoner, men også aggressiv atferd.

Fysisk vold overfor barn kan også være svært skadelig for deres utvikling. Mødre som mishandler og slår sine barn, er ofte selv ofre for utrygg tilknytning til sine egne foreldre da de selv var barn, og i følge Bowlby (1988) i særlig grad til moren. Langvarige og gjentatte atskillelser, samt gjentatte avvisninger, har vært et vanlig trekk i deres barndom. Andre mødre har vært mishandlet av sine menn gjennom mange år, og retter deretter sitt sinne mot sine egne barn.

Barn som utsettes for vold og avvisning fra sine foreldre, vil kunne utvise varierende symptomer ut i fra sine opplevelser og erfaringer (Ibid 1988). Disse barna vil kunne oppleves som deprimerte, passive og undertrykte, avhengige og engstelige, men også sinte og aggressive. Barna synes å mislykkes i deltakelsen i lek, og viser lite eller ikke noe engasjement. Evnet til å uttrykke følelser blir etter hvert så redusert at disse overses eller oppleves som tvetydige og motsatte. Gråten er ofte forlenget, og de kan være vanskelig å trøste. De blir fort sinte, og er vanskelige å blidgjøre. Når disse mønstrene først er etablert, ser de ut til å vedvare. Mishandlede småbarn viser ofte en påfallende årvåkenhet overfor hva som vil kunne komme til å hende, og er i konstant beredskap.

6. SPESIELLE UTVIKLINGSFORSTYRRELSER

Under svært vanskelige heimeforhold der barnet forsømmes, og opplever at det er uønsket og ikke får tilstrekkelig positiv emosjonell kontakt, vil det kunne oppstå utviklingsforstyrrelser hos barna. Det er særlig på det språklige, og på det abstraksjonsmessige og emosjonelle

området, at skadevirkningene i følge Rasmussen (1975) ofte er vanskeligst å avhjelpe. På det emosjonelle området synes evnen til en sterk og varig følelsesmessig tilknytning til andre mennesker, å være mest skadelidende.

En undersøkelse av barn som bodde heime hos sine familier, men der de emosjonelle forholdene var vanskelige, viste det seg at skoleprestasjonene hos disse barna var jevnt over dårligere enn skoleprestasjonene hos ei kontrollgruppe bestående av barn fra gode hjemmeforhold (Matêjcêk 1995). Evnetester viste imidlertid at resultatene samsvarte mellom de to gruppene. Det ble heller ikke påvist spesielt store ulikheter når det gjelder matematikkferdigheter. Men på et annet område oppdaget Matêjcêk (1995) signifikante forskjeller, og som resulterte i følgende konklusjon:

”Den klareste forskjellen mellom barna i normalgruppen og de subdepriverte barna, var at den sistnevnte gruppen hadde betydelig lavere talespråklig kompetanse, noe som i sin tur sier noe om de subdepriverte barnas sosio-emosjonelle miljø”

(Matêjcêk 1995:17)

Dårlig samhandling, utrygg tilknytning, konfliktfylte oppvekstvilkår og manglende stimulans, gir stor risiko for utvikling av psykologisk subdeprivasjon hos barn. Det ser også ut til at dette har særlige negative konsekvenser for barnas språkutvikling, i tillegg til at barna kan utvikle sosiale og emosjonelle vansker. Jeg vil i neste kapittel beskrive hvordan semantiske og fonologiske språkvansker kan oppstå, og hva som kjennetegner disse vanskene.

7. UTVIKLING AV SEMANTISKE OG FONOLOGISKE SPRÅKVANSKER

Det ser ut til å eksistere en gjensidig sammenheng mellom sosial-, kognitiv- og språklig utvikling (Linell 1978). Med utgangspunkt i Vygotskys syn på språkutviklingen, hevder Linell (1978) at individet spiller en aktiv rolle i sin egen språkutvikling. Språkutviklingen synes å skje i et samspill mellom individet og det sosiale miljøet. Denne utviklingen bygger på språkets muligheter for å tilfredsstille ulike kommunikative behov, og har således en sosial hensikt.

Betydningen av det språklige samspillet, helt i fra den første levetiden, understrekes av Rommetveit (1972:192) som sier at

”Det synes vera eit kjennemerke på godt stell at spedbarnet ikkje berre blir bada i vatn, men også i språklyd og kroppskontakt”

Dersom det oppstår svikt i denne tidlige globale kommunikasjonen, kan dette få alvorlige følger for den generelle, den sosiale og den språklige utviklingen (Ibid 1972). Dette bygger på resultater av studier av barn på barnehjem, som ikke har fått tilstrekkelig kroppskontakt eller språklig samhandling fra tidlig levealder.

Det vil være av avgjørende betydning for utviklingen av kommunikasjonsferdigheter mellom moren og barnet, at moren snarest mulig oppretter positive følelser overfor barnet sitt. Dette støttes av Trevarthen (1983:149) som sier at:

”Sleeping and feeding of a young infant and later development of face-to-face communication and play all may be affected if the mother falls to form a positive feeling to her infant soon after birth”

En avvikende tilknytning fra morens side overfor sitt nyfødte barn, kan føre til mangel på oppmerksomhet fra barnets side, overfor morens ansikt og stemme (Ibid 1983). I tillegg vil barnet ikke utvikle smileatferd eller evne til å roe seg ned i samværet med moren. Det vil heller ikke skje en interaksjonsutvikling, på grunn av manglende forsøk fra morens side på å lokke fram ytterligere kommunikasjon.

Det er viktig å tilkjennegi kommunikative signaler gjennom å synliggjøre responsivitet i gester og uttrykk. Dette kommer tydelig fram i en observasjon gjennomført av Trevarthen (1983). Observasjoner ble gjort av et to måneder gammelt barn, som ga til kjenne at det var ulykkelig når moren, som i utgangspunktet kommuniserte på normal måte, fulgte instruksjoner om å gjøre ansiktet uttrykksløst og kun stirret på barnet sitt.

I et annet forsøk, var moren i en situasjon der hun ikke kunne justere sine responser som for eksempel stemme, mimikk og gester, i forhold til de utspill som det to måneder gamle barnet kom med (Ibid 1983). I dette tilfellet reagerte barnet med forvirring, skuffelse og depresjon. Jeg mener at dette viser at barn helt ned i to måneders alder, ser ut til å forvente gjensidighet i

interaksjonen med sine omsorgsgivere, og reagerer klart negativt dersom denne gjensidigheten ikke er til stede.

Hundeide (1989) mener at spedbarn synes å være disponert får å tidlig ta del i ekspressiv interaksjon med moren. Dette tjener som grunnlag for å kunne anta at mennesket i utgangspunktet er sosialt justert. Den primære sosiale realiteten ligger i samtalen eller dialogen. Barnets øvrige psykologiske mekanismer må ses i lys av dette.

Spedbarnet ser for eksempel ut til å være sensitiv overfor kommunikative signaler og lydmessige ytringer hos omsorgsgiverne. Dette kan være relatert til justeringsmekanismer i den språklige interaksjonen, og i de språklige utviklingsmekanismene. En bekreftelse på en slik antakelse finner jeg hos Hundeide (1989:123)), som mener at:

”....spedbarnet justerer seg til viktige andre når det gjelder affektiv/ekspressiv gjensidighet – et smil utløser et smil, en gurglelyd får en tilsvarende lyd tilbake hos den sensitive deltaker”.

Det er ikke bare i spedbarnsalderen at barnet synes å utvise tendenser til justering til en språklig mottaker. I følge Hundeide (1989) finner vi også disse tendensene også i den egentlige språkutviklingsperioden fra cirka ett års alderen. Jeg mener at dette styrker antakelsen om en kontinuitet i den språklige utviklingen.

Et viktig spørsmål vil være om det foreligger faktorer i heimemiljøet som kan føre til språkforstyrrelser. Det vil i så fall være relevant å rette fokuset mot samhandlingen mellom barnet og omsorgsgiverne. Rasmussen (1975) mener at understimulering i et fattig språkmiljø i hjemmet, kan være en av flere årsaker til språkforstyrrelser hos barn. Rasmussen (1975:85) hevder at

”Språket er en av de funksjonene i barnets utvikling som er sterkest avhengig av miljøet”

Resultater fra undersøkelser har vist at språkaktiviteten i den tidligste levetiden, er svært avhengig av en nær, følelsesmessig og personlig kontakt (Ibid 1975).

Siden det er mulig å påvise en kontinuitet mellom den førspråklige aktiviteten og den senere ”egentlige” språkutviklingen, gir dette grunnlag for å hevde at det betyr svært mye for språkutviklingen hvilken kvalitet samhandlingen mellom barnet og foreldrene har, helt i fra

fødselen og utover i førskolealderen. Dårlig samhandling, lite responsive foreldre, følelse av utrygghet og utrygg tilknytning, er negative forhold som ganske klart medfører en alvorlig fare for språkforstyrrelser hos førskolebarn.

Et ufullstendig eller sent utviklet verbalt språk, vil redusere barnets kommunikative og sosiale funksjonsevne i forhold til jevnaldrende barn. I følge Linell (1978) spiller språket derfor en sentral rolle for det enkelte individets psykiske liv. Språket er den faktor som mer enn noe annet holder sammen ei sosial gruppering. Den språkfattige hemmes i sin sosiale kontakt med andre, noe som ofte fører til isolering og ensomhet. I tillegg reduseres mulighetene for intellektuell og emosjonell utvikling. Dette fordi manglende språkforståelse og ellers språklig utilstrekkelighet, fører til at individet ikke kan innhente og bearbeide kunnskaper, analysere problemer, argumentere og stille spørsmål på den måten han eller hun ellers kunne ha gjort.

Barn ser altså ut til å justere seg i forhold til en språklig deltaker, og en form for kontraktmessig kongruens. I samspillet mellom omsorgsgivere som ikke er tilstrekkelig responsive, som gir liten stimulering angående fonologisk og semantisk utvikling, vil derfor et normalt begavet barn uten sansehemninger eller andre iboende hindringer, trolig justere seg slik at dets språklige ytringer og aktiviteter blir i tråd med det dårlige miljøet som barnet lever i. Dette vil igjen føre til negative konsekvenser for særlig den semantiske og fonologiske utviklingen språkutviklingen. I de følgende kapitlene vil jeg beskrive hvordan avvikende semantisk og fonologisk språkutvikling arter seg.

8. AVVIKENDE SEMANTISK SPRÅKUTVIKLING

Den semantiske utviklingen kan etter mitt syn karakteriseres som en av de grunnleggende sidene ved språkutviklingen. At barnet utvikler kompetanse angående sammenhengen mellom begrepene og deres symboler, "ordene", er en forutsetning for å kunne utvikle det verbale språket.

Språkvansker hos barn vil i følge Amundsen (1987), vise seg i forhold til alle sider av språket. En sviktende semantisk utvikling kan skyldes mangelfull begrepsutvikling, men kan også

være resultatet av at barnet har begreper uten å ha knyttet disse til ord. Det blir derfor vanskelig for barnet å kunne uttrykke seg verbalt.

Svikt i den semantiske utviklingen fører til ordfattigdom hos barnet. Det vil derfor kunne fungere språklig på et utviklingsnivå som ligger en god del under det alderen skulle tilsi. Selv om barnet kan en god del innholdsord, vil det for eksempel kunne ha liten kjennskap til handlingsord. Det verbale språket vil derfor kunne karakteriseres som en ”telegramstil”, der objektene benevnes, mens kroppsspråk og gester uttrykker det øvrige (Amundsen 1987).

En sviktende semantisk utvikling, vil også kunne medføre manglende eller forsinket utvikling av systemer for overordnede og underordnede begreper. Dette vil trolig kunne ha negative følger for den kognitive utviklingen, fordi denne synes å henge sammen med den språklige utviklingen. Språket fungerer som redskap for tanken, og vil således støtte og stimulere tankemessig aktivitet. I tillegg vil begrepsutviklingen og forståelsesutviklingen ha en nær forbindelse.

En sviktende semantisk utvikling, vil i tillegg kunne føre til at utviklingen og tilsynekomsten av handlingsord, funksjonsord, adjektiver og preposisjoner forsinkes. Barnets muligheter for å kunne ytre seg ved hjelp av setninger, forsinkes eller uteblir. Etter min mening vil dette kunne virke stigmatiserende på barn som er blitt så gamle at omgivelsene forventer en bedre språkferdighet, siden dette er en av de viktigste sosiale funksjoner.

Et annet aspekt ved en manglende semantisk utvikling, er at barn i en slik situasjon ofte er avhengige av konkrete situasjonsbestemte hjelpemidler (Amundsen 1987). Som eksempel kan jeg her nevne gester, mimikk og tonefall. Dersom disse barna kommer inn i en ny kontekst, vil forståelsen kunne bryte sammen. Dette skyldes at barnet fungerer på et lavere språklig utviklingsstrinn enn hva som forventes ut i fra deres levealder. Ordene har bare blitt en signalverdi for disse barna, og den nødvendige generaliseringen er uteblitt.

En del barn har et tilsynelatende stort ordforråd i forhold til det som kan forventes ut i fra alderen (Ibid 1987). Disse barna prater i vei, og virker godt språklig utviklet. Men de viser etter hvert at de ikke helt skjønner hva ordene de bruker egentlig betyr. Selv om barna opplever at ordene gir mening i heimemiljøet, vil de kunne bruke ordene galt når de er i andre omgivelser. Det mest typiske her er at barna benytter seg av overekstensjoner, slik at ordene

dekker en mer utvidet betydning enn i det voksne talespråket. Dette er jo også et typisk trekk ved et tidligere utviklingsstadium.

9. AVVIKENDE FONOLOGISK SPRÅKUTVIKLING

I følge Linell og Jennische (1995), kan visse former for fonologiske vansker skyldes psykologiske årsaker. Som eksempel kan jeg nevne begrensninger i å kunne analysere andres og egen tale, samt begrensninger i å kunne produsere fonologisk riktige ord og ordkombinasjoner. Slike fonologiske vansker, eller artikulasjonsvansker, forekommer ofte sammen med avvik angående meningsutviklingen i språket (semantisk utvikling). Det er som oftest snakk om fonologiske vansker som en følge av avvikende semantisk utvikling, og mer sjelden det motsatte.

En svensk undersøkelse av artikulasjonsavvik hos femåringer, avdekket vansker på en rekke områder (Linell og Jennische 1995). Ut i fra resultatene av undersøkelsen, viste det seg at en lettere fonologisk forsinkelse, førte til at ustemte frikativer som for eksempel /f/ og /s/, og visse konsonantforbindelser som for eksempel /sp/, /sk/, /sm/ og /ks/, ble erstattet med /t/. Ustemte frikativer ble erstattet i initial posisjon med /h/. Siden /h/ ikke er tilgjengelig i medial og final posisjon, ble et annet substitutt /o/ benyttet. Dette kan betraktes som en uskarp /s/ uttale. Velar klusil ble erstattet med dental og forenklet endel konsonantkombinasjoner. Final /-dd/ ble /t/ og final /-gg/ ble /k/. For /l/, /r/, /g/, /j/, /v/ og av og til /b/, ble stemt lespelyd anvendt. Talen var svært redusert ved fireårs alderen. I dette tidspunktet var særlig konsonantene rammet, og de ble utelatt, særlig initialt. I stedet ble /h/ brukt i flerstavellesord. Konsonantene ble også utelatt medialt og finalt. /h/ dominerte her sammen med den dentale klusilen /t/. Konsonantrepertoaret var generelt svært begrenset. Det var kun velarene /k/, /g/, /h/ og /j/ som var etablerte. /k/ og /g/ erstattet ustemte og stemte konsonantforbindelser, unntatt når nasaler var involvert. Visse vokaler voldte en del problemer, og da særlig de fremre og runde. Det forekom kombinasjoner av uttaleelsesmodifikasjoner. Dette gjorde talen vanskelig å forstå. Barna prefererte velarer, og da særlig /k/. Stemte obstruenter mellom vokalene forsvant ofte (utelatelser). Det ble registrert konsonantomkastninger rundt stemte vokaler.

10. OPPSUMMERING

Rusmisbruk, deprivasjonsskader eller mentale forstyrrelser, kan være blant årsakene til konfliktfylte forhold mellom mor og far. Andre årsaker til konfliktfylte forhold kan være at partene ikke kan samarbeide, at de ikke liker hverandre men bor fortsatt sammen, at de er opptatte på hver sin kant eller at det er lite følelser i forholdet.

Barn som fødes inn i slike heimeforhold, har de samme egenskapene og behovene som alle barn, og utviser tilknytningsatferd overfor sine omsorgsgivere. Men foreldre i slike situasjoner, vil ofte være lite sensitive og lite responsive overfor barnas signaler. Selv om barna får nok mat og klær, vil barnas oppvekstmiljø kunne være preget av avvisning, lite justeringer hos foreldrene ut i fra barnets tilstand, lite overfortolkning av barnets vokaliseringer, lite objektpresentasjon og lite objektbenevning. Barnas behov for emosjonell og språklig stimulans blir dermed ikke tilfredsstilt.

Denne mangelen på en trygg base for utforskning av omgivelsene, reduserer utforskningsatferden hos barna. Dette skyldes at barns objektpermanens er basert på direkte og konkrete sansemessige erfaringer med objektene. Manglende objektpresentasjon og manglende objektbenevning, er et hinder for utviklingen av ordforråd hos barnet.

Konflikten mellom foreldrene fører til økende angst og sterkere emosjonelle blokkeringer hos barnet. Dette vil også hindre persepsjonen av talelyder hos barnet, som sammen med den emosjonelle frakoblingen, hemmer talespråklig input og praksis hos barnet. Dermed vil for eksempel bablingen kunne komme til syne på et mye senere tidspunkt enn vanlig.

Avvisning og mangelen på sensitivitet og respons, frarøver barna mulighetene til å få oppleve de voksnes språkatferd overfor dem. dermed inntreer ikke de justeringsmekanismene som omfatter større artikulatorkisk presisjon, med vekt på innholdsord og korrigeringer. På grunn av liten språklig samhandling mellom foreldrene og barna, blir ikke foreldrene gode språkmodeller for barna.

Utrygghet og angst fører i mange tilfeller til atferdsvansker hos barna. Dette vil igjen påvirke samhandlingen mellom barna og foreldrene. negativ atferd møtes med negativ atferd, eventuelt med mishandling. Alle parter kommer inn i en ond sirkel. Barna får ikke anledning til å få tilfredsstilt viktige psykologiske behov. Barnas utvikling hindres, og tar en negativ retning. De er da kommet inn i en psykologisk subdeprivasjonstilstand.

Mangel på språklig stimulans, lite korrigerende, fravær av gode språkmodeller, utrygghet og psykologisk subdeprivasjon, kan føre til alvorlige konsekvenser for den semantiske og fonologiske språkutviklingen. De psykologisk subdepriverte barna vil for eksempel i 5 års alderen, kunne stå betydelig tilbake i sin språklige utvikling i forhold til gjennomsnittet for aldersgruppa.

LITTERATURLISTE

Amundsen, Anne Beata (1987):

Språk, mediasjon og intellektuell vekst. Oslo: Universitetsforlaget A/S.

Bjørngen, Ivar (1995):

Om kunsten å smelte isfjell. Professor Zednek Matêcêk. S. 11-12.

I: Skolepsykologi nr. 2/1995.

Bowlby, John (1988):

A Secure Base. Parent-Child Attachment and Healthy Human Development.

London: Routledge.

Fossen, Aud (1981):

Utviklingskriser i barnealderen.

Oslo: H. Aschehough-Gyldendal.

Hundeide, Karsten (1989):

Barns livsverden. En fortolkende tilnærming i studiet av barn.

Oslo: J.W. Cappelens Forlag A.S.

Linell, Per (1978):

Människans språk. Lund: Liber Läromedel.

Linell, Per og Jennische, Margareta (1982):

Barns uttals utveckling. Stockholm: Liber Förlag.

Martinsen, Harald og Smørvik, Dag (1993):

Temaer i biologisk utviklingspsykologi. Modeller for utvikling, sosial samhandling, kommunikasjon, persepsjon. Oslo: Spartacus Forlag A/S.

Matějček, Zednek (1995):

Drivende isfjell: Om psykologisk deprivasjon og subdeprivasjon. S. 13-21.

I: Skolepsykologi nr 2/1995.

Pedagogisk-psykologisk ordbok (1984)

Oslo: Kunnskapsforlaget, Aschehough & Co – Gyldendal Norsk Forlag.

Rasmussen, Knud (1975):

Utviklingspsykologi. Norsk utgave. Oslo: J.W. Cappelens Forlag A.S.

Rommetveit, Ragnar (1972):

Språk, tanke og kommunikasjon. En innføring i språkpsykologi og psykolingvistikk. Oslo: Universitetsforlaget.

Smith, Lars og Ulvund, Stein Erik (1991):

Spedbarnsalderen. Oslo: Universitetsforlaget A.S.

Trevarthen, Colwyn (1983):

Interpersonal Abilities of Infants as Generators for Transmission of Language and Culture. P. 145-176. In: Oliverio, Alberto & Zappella, Michelle (Ed).

The Behaviour of Human Infants. New York: Plenum Press.

Oddbjørn Knutsen

Fagprofil

- Hovedfagseksamen og embetseksamen i spesialpedagogikk (Cand. Ed.)
- Mastergrad i spesialpedagogikk (Master of Special Education)

Pedagogisk praksis

- Adjunkt i grunnskolen i perioden 1984-1988
- Pedagogisk-psykologisk tjeneste (PPT) i perioden 1989-1996 som spesialpedagog, pedagogisk-psykologisk rådgiver og PPT-leder.
- Høgskolelektor i pedagogikk og spesialpedagogikk ved Høgskolen i Nesna fra 1. september 1996.
- Har jevnlig hospitert som pedagogisk-psykologisk rådgiver ved PPT Ytre Helgeland siden høsten 2003.
- Dekan ved Avdeling for profesjonsutdanning, Høgskolen i Nesna, valgperioden 2000-2003
- Faglig støtte/veileder i forbindelse med gjennomføring av Program Zero, et nasjonalt program mot mobbing i grunnskolen utarbeidet av Senter for atferdsforskning, gjennomført ved 12 grunnskoler våren 2003 og skoleåret 2003-2004.

Større forsknings- og utviklingsarbeider

- Prosjekt "Systemarbeid i klasserommet" . Samarbeid med Senter for atferdsforskning og Programmet for Nord-Norge. 1991-1992.
- Ny og samordnet arbeidsmodell for PP-tjenesten, med ny organisering av spesialundervisningen. Utprøvningsperiode 1992-1995.
- HMS-system for PP-tjenesten. 1991-1992.
- Samlet plan for de flerårige lærerutdanningene ved Høgskolen i Nesna. 2000-2001.
- Ekstern evaluering av prosjekt "Skolen som grendesentrum", sammen med høgskolelektor Anita Berg-Olsen. Et oppdrag fra Statens Utdanningskontor i Nordland. 1997-2001.
- Nye lærerutdanninger etter innføringen av ny rammeplan for lærerutdanningene. 2002-2003.
- Evaluering av implementeringen av et nasjonalt program mot mobbing ved ei fådelt skole. 2003-2004.
- Evaluering av arbeidet mot mobbing i 9 fådelte skoler. Samlet rapport 2005. Skriftserien nr. 65.

FoU-publikasjoner (Frederikke)

- Ekstern evaluering av prosjekt "Skolen som grendesentrum" sammen med høgskolelektor Anita Berg-Olsen. Evalueringsrapport, kortversjon: Nr. 4/2001
- Lærerutdannere i praksisfeltet (red). nr. 7/2003
- Humanistisk eklektisme i spesialpedagogisk rådgivning. Nr. 1/2004.
- Mobbing i skolen. Årsaker, forekomst og tiltak. Nr. 1/2005

- Samspillet betydning for den semantiske og fonologiske språkutviklingen i tidlige leveår. Nr 1/2006.

Fagtidsskriftet Spesialpedagogikk

- Hva er mobbing? I: Spesialpedagogikk nr. 4/2005. Oslo: Utdanningsforbundet.
- Evaluering av arbeidet mot mobbing i fadelskolen. I: Spesialpedagogikk nr. 01/2006. Oslo: Utdanningsforbundet.

Fredrikke – Organ for FoU-publikasjoner – Høgskolen i Nesna

Fredrikke er en skriftserie for mindre omfangsrige rapporter, artikler o.a som produseres blant personalet ved Høgskolen i Nesna. Skriftserien er også åpen for arbeider fra høgskolens øvingslærere og studenter.

Hovedmålet for skriftserien er ekstern publisering av Høgskolen i Nesnas FoU-virksomhet. Høgskolen har ikke redaksjonelt ansvar for det faglige innholdet.

Redaksjon

Hovedbibliotekar

Trykk

Høgskolen i Nesna

Omslag

Grafisk design: Agnieszka B. Jarvoll

Trykk: Offset Nord, Bodø

Opplag

Etter behov

Adresse

Høgskolen i Nesna

8701 NESNA

Tlf.: 75 05 78 00 (sentralbord)

Fax: 75 05 79 00

E-postmottak: ninfo@hinesna.no

Oversikt utgivelser Fredrikke

Hefter kan bestilles hos Høgskolen i Nesna, 8700 Nesna, telefon 75 05 78 00

Nr.	Tittel/forfatter/utgitt	Pris
<u>2006/5</u>	Phonetics : A Practical Course (cd-rom) / Patrick Murphy	100,-
<u>2006/4</u>	Barn og unges digitale hverdag : lærere og lærerstudenter diskuterer overgrepssproblematikk i digitale medier / Per Arne Godejord (red.)	250,-
<u>2006/3</u>	News og BitTorrent som verktøy for formidling av overgrepssmateriale : studentrapporter fra Prosjekt Gå inn i din tid, 1.år bachelor informatikk, HiNe / Per Arne Godejord (red.)	40,-
<u>2006/2</u>	Learning Management System og foreleserens opplevelse av jobbytelse / Laila Johansen Matberg og Tom Erik Nordfonn Holteng	50,-
<u>2006/1</u>	Samspillet betydning for den semantiske og fonologiske språkutviklingen i tidlige leveår / Oddbjørn Knutsen	70,-
<u>2005/11</u>	IKT-basert norskundervisning i utlandet / Ove Bergersen (red.)	85,-
<u>2005/10</u>	Drama Nettverk : rapport fra samling på Nesna 20. – 23. oktober 2004 / Anne Meek m.fl. (red.)	95,-
<u>2005/9</u>	Slik vi ser det : hva synes studenter om sin egen IKT-kompetanse etter avsluttet allmennlærerutdanning? / Laila J. Matberg og Per Arne Godejord (red.)	35,-
<u>2005/8</u>	Praksiskvalitet i allmennlærerutdanningen : en studie av adopsjonspraksis ved Høgskolen i Nesna / Kåre Johnsen	90,-
<u>2005/7</u>	Argumenter for og erfaringer med fysisk aktivitet i skolen hver dag : en analyse av et utvalg relevant litteratur og prosjekter i og utenfor Nordland / Vidar Hammer Brattli og Kolbjørn Hansen	55,-
<u>2005/6</u>	Praksisorientert lærerutdanning : presentasjon og evaluering av Dalu 2003 (rapport 1 og 2) / Hallstein Hegerholm	145,-
<u>2005/5</u>	Kjønnsrelatert mobbing i skolen : utfordringer for lærerprofesjonen / Arna Meisfjord	30,-
<u>2005/4</u>	Deltids allmennlærerutdanning : opplæringsboka som verktøy i praksisfeltet (2.utg) / Patrick Murphy	45,-
<u>2005/3</u>	Om styrking av samisk språk og identitet med vekt på Helgeland og Västerbotten : rapport fra seminar i Hattfjellidal 27.-28.januar 2005 / Knut Berntsen (red.)	60,-
<u>2005/2</u>	Norsk som minoritetsspråk – i historisk- og læringsperspektiv / Harald Nilsen (red.)	75,-
<u>2005/1</u>	Mobbing i skolen : årsaker, forekomst og tiltak / Oddbjørn Knutsen	55,-
<u>2004/13</u>	IKT skaper både variasjon og læring / Per Arne Godejord	30,-
<u>2004/12</u>	Deltids allmennlærerutdanning : opplæringsboka som verktøy i praksisfeltet / Patrick Murphy	45,-
<u>2004/11</u>	www.fruktkurven.no : systemering och utveckling av ett webbaserat abonnemang system / Peter Östbergh	90,-
<u>2004/10</u>	Utvikling av studentenes reflekterte og praksisrelaterte læring / Elsa Løfsnæs	90,-
<u>2004/9</u>	Utvärdering av IT och lärkulturer : ett samarbetsprojekt mellan Umeå Universitet och Høgskolen i Nesna / Peter Östbergh, Laila Johansen og Peter Bergström	85,-
<u>2004/8</u>	Med sparsomme midler og uklare odds : oppfølgingstilbud for nyutdanna lærere / Harald Nilsen og Knut Knutsen	100,-
<u>2004/7</u>	Prosessen bak det å ta i bruk mappe som pedagogikk og vurderingsform / Tom Erik N. Holteng og Hallstein Hegerholm	60,-

<u>2004/6</u>	Utdanning og forskning innenfor samiske miljø på Helgeland og Västerbotten : rapport fra seminar i Hattfjelldal 22. – 23.januar 2004 / Knut Berntsen (red.)	70,-
<u>2004/5</u>	Behov for kompetanseheving innenfor reiselivsnæringa på Helgeland / Knut Berntsen og Ole Johan Ulriksen	35,-
<u>2004/4</u>	Evaluering av databasert undervisning av 3Bi ved Sandnessjøen videregående skole / Johannes Tveita	20,-
<u>2004/3</u>	Skolens verdigrunnlag i et rawlsiansk perspektiv / Ole Henrik Borchgrevink Hansen	25,-
<u>2004/2</u>	Multiplikasjon i småskole og på mellomtrinnet / Bente Solbakken (red.)	45,-
<u>2004/1</u>	Humanistisk eklektisme i spesialpedagogisk rådgivning / Oddbjørn Knutsen	45,-
<u>2003/9</u>	RedBull NonStop 2002 : utveckling av et web-baserat resultatrapporteringsystem för en 24 timmars mountainbike tävling / Peter Östbergh	50,-
<u>2003/8</u>	"Kan du tenke deg å jobbe for Høgskolen i Bodø" : om Høgskolen i Nesnas etablering av informatikkutdanning i Mo i Rana / Geir Borkvik	25,-
<u>2003/7</u>	Lærerutdannere i praksisfeltet : hospitering i barnehage og grunnskole / Oddbjørn Knutsen (red.)	55,-
<u>2003/6</u>	Teori og praksis i lærerutdanning / Hallstein Hegerholm	50,-
<u>2003/5</u>	Nye perspektiver på undervisning og læring : nødvendige forskende aksjoner med mål om bidrag av utvidet innhold i lærerutdanningen / Jan Birger Johansen	30,-
<u>2003/4</u>	"Se tennene!" : barnetegning – en skatt og et slags spor / Nina Scott Frisch	35,-
<u>2003/3</u>	Responsgrupper : en studie av elevrespons og gruppekultur - norsk i 10.klasse våren 2003 Korgen sentralskole / Harald Nilsen	80,-
<u>2003/2</u>	Informasjonskompetanse i dokumentasjonsvitenskapelig perspektiv / Ingvill Dahl	40,-
<u>2003/1</u>	"Det handler om å lykkes i å omgås andre" : evalueringsrapport fra et utviklingsprosjekt om atferdsvansker, pedagogisk ledelse og sosial kompetanse i barnehager og skoler i Rana, Hemnes og Nesna kommuner i perioden 1999-2002 / Per Amundsen	80,-
<u>2002/1</u>	Augustins rolle i Albert Camus' Pesten / Ole Henrik Hansen	35,-
<u>2001/6</u>	Etniske minoritetsrettigheter og det liberale nøytralitetidealet / Ole Henrik Hansen	35,-
<u>2001/4</u>	Evaluering av prosjekt "Skolen som grendesentrum" / Anita Berg-Olsen og Oddbjørn Knutsen	70,-
<u>2001/3</u>	Fra Akropolis til Epidaurus / Tor-Helge Allern	40,-
<u>2001/2</u>	Hvordan organisere læreprosessen i høyere utdanning? / Erik Bratland	45,-
<u>2001/1</u>	Mjøs-utvalget og Høgskolen i Nesna : perspektiver og strategiske veivalg / Erik Bratland	30,-
<u>2000/11</u>	Implementering av LU98 / Knut Knutsen	120,-
<u>2000/9</u>	Moralsk ansvar, usikkerhet og fremtidige generasjoner / Kristian Skagen Ekeli	40,-
<u>2000/8</u>	Er dagens utdanningsforskning basert på behavioristisk tenkning? : drøfting av TIMSS' læreplanmodell fra et matematikdidaktisk synspunkt / Eli Haug	90,-

<u>2000/7</u>	Sosiale bevegelser og modernisering : den kommunikative utfordring / Erik Bratland	50,-
<u>2000/6</u>	Fådeltskolen - "Mål og Mé" / Erling Gården og Gude Mathisen	60,-
<u>2000/4</u>	Bidrar media til en ironisk pseudo-offentlighet eller til en revitalisering av offentligheten? / Erik Bratland	40,-
<u>2000/3</u>	FoU-virksomheten ved Høgskolen i Nesna : årsmelding 1998 / Hanne Davidsen, Tor Dybo og Tom Klepaker	35,-
<u>2000/2</u>	Maleren Hans Johan Fredrik Berg / Ann Falahat og Svein Laumann	150,-
<u>2000/1</u>	TIMSS-undersøkelsen i et likestillingsperspektiv : refleksjoner rundt dagens utdanningssektor og visjoner om fremtiden / Eli Haug.	30,-
<u>1999/2</u>	Kjønn og interesse for IT i videregående skole / Geir Borkvik og Bjørn Holstad	20,-
<u>1999/1</u>	Fortellingens mange muligheter : fortellingsdidaktikk med analyseeksempel / Inga Marie Haddal Holten og Helge Ridderstrøm.	70,-